

побудові дружньої родини. Він указує на існування проблем у взаємовідносинах та допомагає вирішувати певні питання у взаєморозумінні. Подальші перспективи роботи з прийомними дітьми та сім'ями бачимо у продовженні зустрічей в окресленому форматі, де вони можуть спробувати різні ролі, відпрацювати інші моделі поведінки. Результати цих зустрічей допоможуть дітям успішніше пройти не лише період адаптації у прийомній сім'ї, а також зрозуміти себе, знайти власний шлях у житті, зрозуміти функцію сім'ї у житті людини. А батькам – вибудувати конструктивні взаємини з дітьми, усвідомити індивідуальні особливості кожної дитини та знайти власні ресурси у подоланні складних життєвих ситуацій.

Грищенко С. В., Євглевський О. В.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЛІЦЕЇВ ВІЙСЬКОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Феномен соціалізації молоді старшого шкільного віку має велике значення з точки зору формування майбутнього нашої держави. Соціалізація юнаків і дівчат військових ліцеїв, ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою має специфічні особливості і недостатньо вивчена. З іншого боку, на наш погляд, недостатньо досліджено роль соціально-педагогічної діяльності у цьому процесі, адже посада соціального педагога відносно нова й проходить, на нашу думку, процес становлення. Даній теми присвячена стаття К. Галич (Галич К., 2020) та два наших дослідження: «Соціалізація здобувачів освіти ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою», «Командирська педагогіка Антона Макаренка: соціально-педагогічний аспект».

Мета дослідження: проаналізувати діяльність суб'єктів соціально-педагогічної взаємодії, зокрема діяльність соціального педагога щодо соціалізації здобувачів освіти в ліцеї військового спрямування.

У нашій державі успішно виконують свою соціалізуючу функцію близько 20 ліцеїв військового спрямування, у яких

молоді люди вчатьс я два роки (10, 11 клас) і перебувають на час навчання цілодобово в навчальному закладі. Такі ліцеї почали створюватися у перші роки незалежності нашої держави за досвідом суворовських військових училищ радянських часів, які в свою чергу, були створені за зразком кадетських корпусів минулого.

Увібравши в себе накопичений позитивний досвід нині такі навчальні заклади продовжують свій розвиток, користуються все більшою популярністю серед молодих людей, які отримали базову середню освіту й перед ними стоїть питання подальшого профільного навчання.

Можна погодитись з думкою представників Всеукраїнської асоціації «Кадетська співдружність», яка ставить за мету: *«створення сталої системи підготовки до державної служби як військового, так і цивільного спрямувань з дитинства, виховання національно свідомої, патріотично налаштованої, високоосвіченої особистості з лідерськими якостями, здатної приймати масштабні рішення та відповідати за них...»* (Кадетський журнал, 2016). Слід додати, що заклади подібного типу успішно працюють у деяких розвинутих країнах, зокрема в США, Великій Британії, Туреччині, мають свої традиції й надбання. Отже, вивчення позитивного досвіду інших освітніх закладів подібного типу сприятиме подальшій оптимізації виховного процесу, соціалізації молоді.

Зазначимо що в ліцеї приходять юнаки і дівчата з сімей, які увібрали в себе комплекс проблем нашого суспільства, яке перебуває з багатьох причин у кризовому стані. Тому питання подальшої успішної соціалізації молоді у ліцеях військового спрямування становиться нагальним.

Згадаємо, що фундаторка соціальної педагогіки і соціальної роботи в Україні А. Капська вважала соціалізацію особистості надзавданням соціальної педагогіки (Капська А., 2011). Для нашого дослідження є твердження, що проблема соціалізації стоїть на чільному місці і в соціальній педагогіці. Зауважимо, що діяльність соціального педагога носить гуманний характер, спрямований на допомогу, особливо тим, хто опинився у складних життєвих обставинах. Сама діяльність

специфічна, не завжди помітні її результати, але почесна й благородна.

На досвіді діяльності соціального педагога Чернігівського ліцею з ПВФП розглянемо деякі аспекти соціалізації молоді в ліцеї. Складаючи соціальний паспорт ліцею фахівець із соціально-педагогічної діяльності визначає категорії вихованців, які потребують соціально-педагогічного патронажу. Це насамперед діти-сироти, діти, позбавлені батьківської опіки, діти, які мають статус переміщених осіб. Об'єктом соціально-педагогічної підтримки визначаються діти, батьки яких загинули при виконанні службових обов'язків, діти, батьки яких є учасниками бойових дій, діти з багатодітних сімей, діти з неповних сімей. Статистика свідчить, що категорія ліцеїстів, які потребують посиленої соціальної уваги, складає, як правило від однієї третини до половини вихованців ліцею. З урахуванням того, що об'єктом спостереження соціального педагога поруч іншими фахівцями можуть бути, вихованці, у яких процес адаптації до умов навчання і проживання в ліцеї може проходити зі складнощами, здобувачі освіти, схильні до порушень правил поведінки, інші категорії, практично соціальний педагог працює з усіма ліцеїстами, у тому числі у питаннях формування ліцейського самоврядування.

Розпочинаючи свою роботу з дітьми-сиротами соціальний педагог, у першу чергу, налагоджує контакт з законними представниками дітей. Ретельно вивчає особові справи, документи, які підтверджують статус дитини. Налагоджує контакт з вихованцем, продовжує вивчати його у повсякденному житті, обмінюється інформацією з іншими учасниками соціально-педагогічної взаємодії, спільно з офіцером-вихователем залучає до позакласної роботи, надає необхідну підтримку і допомогу особливо у перші дні перебування в ліцеї, коли проходить складний процес адаптації ліцеїстів до умов навчання та проживання в ліцеї.

З перших днів перебування ліцеїстів соціальний педагог разом з офіцерами-вихователями долучається до вирішення завдання згуртування ліцейських колективів. Наведемо приклад з повсякденної практики. Так у першу неділю перебування першокурсників в ліцеї були заплановані повзводно

різноманітні комплексні заняття з кожним взводом (класом) окремо на стадіоні, на стройовому плацу й з ініціативи соціального педагога тренінгові заняття в казарменому приміщенні. Соціальний педагог у якості тренера протягом 45 хв. проводить з кожним взводом почергово тренінгове заняття за темою: «Представляюсь колективу». На тренінг запрошується офіцер-вихователь взводу за бажанням не тільки спостерігати, вивчати ліцеїстів, а й самому залучитися до заняття.

Ліцеїсти сідають у коло. Тренер у вступній частині наголошує на тому, що для успішного навчання дуже важливо сформувати дружній колектив. Пропонується по черзі кожному назвати своє ім'я, прізвище, звідки він прибув й розповісти про свої досягнення починаючи з фрази : *«Я не хочу вихвалитися, але я....»*. Тренер пропонує підтримувати виступ кожного дружніми оплесками. Вправу розпочинає з себе. Керівник заняття нагадує, що слід поважати оточуючих й називати один одного за іменами, а не на прізвисько.

Друга справа має назву «Струмок». Всі учасники вишукуються у дві шеренги обличчям один до одного. Перший проходить усередині. Завдання кожного сказати щось добре товаришеві й злегка дружньо його поплескати по плечу, потім йде наступний. Таким чином кожний учасник тренінгу отримує позитивні емоції, а вихованці вчаться сказати щось добре своєму однокласникові. Після заняття соціальний педагог обмінюється з офіцером-вихователем своїми враженнями, висновками із спостережень.

Важливим етапом формування ліцейських колективів є підбір кандидатів на посади молодших командирів. В ліцеї склалася ефективна система відбору. Цим питанням займаються учасники соціально-педагогічної взаємодії – заступник начальника ліцею з виховної роботи, вихователь, практичний психолог, соціальний педагог. Якщо офіцер-вихователь у повсякденній взаємодії з ліцеїстами проводить випробування ліцеїстів на ці посади, практичний психолог провадить через певний час навчання першокурсників соціометричне опитування, після цього аналізує результати та видає рекомендації щодо кандидатів, то соціальний педагог вивчивши особові справи, соціальний статус юнака, проводячи особисті

спостереження, враховує думку офіцера вихователя й надає свої рекомендації.

Останнім часом за ініціативою соціального педагога ліцеї впроваджується акція «16 днів проти насильства». Щорічно у період з 25 листопада по 10 грудня проводиться комплекс заходів, спрямованих на формування толерантних взаємовідносин, гуманістичного світогляду.

Складовою соціалізації є залучення ліцеїстів до позакласної роботи. Важливу роль у цьому може відігравати соціальний педагог. Бажано, щоб він вів особисто якийсь гурток. Це дає можливість безпосередньо впливати на розвиток юнака. У минулому навчальному році з ініціативи соціального педагога в навчальному закладі впроваджуються елементи медіації. За рішенням командування він очолив гурток: «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації».

Останнім часом в ліцеї запроваджується програма виховної роботи «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція», спрямована на протидію торгівлі людьми. Широкий арсенал тренінгових занять дає можливість соціальному педагогу не тільки збагачувати юнаків новими знаннями і вміннями, а й спостерігати рівень сформованості ліцейського колективу, вивчати, що хвилює юнаків. Це дає змогу виробити рекомендації вихователям у подальшому згуртуванні взводів і відділень.

В ліцеї накопичений позитивний досвід проведення інтелектуальної гри «Віват, інтелект!». Педагог-організатор разом із соціальним педагогом, спираючись на зібрану матеріальну базу, організовують даний захід, який сприяє виявленню обдарованої молоді, проходить завжди жваво, інтересно, викликає позитивні емоції ліцеїстів.

Соціальний педагог бере активну участь в організації ліцейського самоврядування, тісно співпрацює з радою сержантів як головним органом самоврядування здобувачів освіти, вбачаючи у цієї діяльності великі перспективи соціалізації молоді. Безцінним, на наш погляд у цьому питанні є досвід учнівського самоуправління, запроваджений А. Макаренком (Гладуш В., Лисенко Г., 2014).

Окремим напрямком роботи щодо соціалізації здобувачів освіти є впровадження культури здорового способу життя. Набули поширення тематичні кіно вечори «Твоє здоров'я – у твоїх руках», «Наркотикам – ні», «Профілактика тютюнокуріння», які організує і проводить соціальний педагог. Існує система профілактики тютюнокуріння. Найбільший ефект досягається тоді, на наш погляд, коли до цієї роботи залучається більше ліцеїстів. Мета ліцейського самоврядування – сформувати негативне відношення до випадків паління в ліцейському середовищі. В профілактичній діяльності бере активну участь соціальний педагог.

Разом з іншими учасниками соціально-педагогічної взаємодії соціальний педагог приймає активну участь у професійному самовизначенні ліцеїстів, військово-професійної орієнтації.

Практика свідчить про те, що у питанні соціалізації вихованців дуже важливим є дружна співпраця учасників соціально-педагогічної взаємодії. Не підміняючи один одного, виконуючи свої професійні обов'язки заступник начальника ліцею з виховної роботи, соціальний педагог й практичний психолог виконують спільну задачу виховання й підготовки молоді до достойного дорослого життя. Дуже корисною є тісна співпраця соціального педагога з офіцерами-вихователями, сприяння їм у згуртуванні ліцейських колективів, розвитку ліцейського самоврядування.

Висновки. Мета соціалізації в ліцеї військового напрямку полягає у створенні таких умов, щоб юнак відчував себе комфортно у дружньому ліцейському колективі, відчував повагу оточуючих й старших наставників, усвідомлював, що його дії правильні. Наполегливо навчаючись, він всебічно розвивається, вчиться командувати і підпорядковуватися й наближається до мети – стати професійним військовим, надійним захисником Батьківщини. Достойне місце в цій діяльності займає соціальний педагог за умови, що він є патріотом свого навчального закладу, постійно працює над підвищенням власної професійної майстерності, шукає нові шляхи соціалізації молоді.